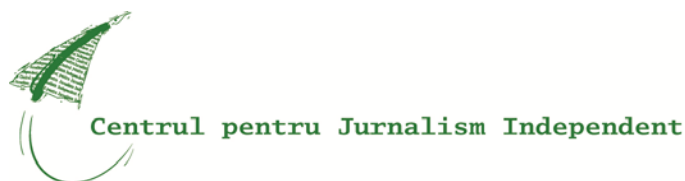

Studiu de caz

Reflectarea în mass-media a secetei severe
care a afectat sectorul agricol al Moldovei

Chișinău, 2012

Acest studiu este realizat de Centrul pentru Jurnalism Independent în cadrul proiectului “Monitorizarea presei: studii de caz privind două evenimente importante ale anului 2012: vizita cancelarului german, Angela Merkel, în Republica Moldova și seceta severă care a afectat sectorul agricol al Moldovei”.

Autoare

Valentina Basiul

Studiul a fost realizat cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin intermediul Fundației Eurasia. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Fundației Eurasia, USAID și/sau al Guvernului SUA.

Chișinău, 2012

DESCRIERE GENERALĂ

Acest studiu evaluează modul în care mass-media națională din Republica Moldova a reflectat seceta severă care a afectat sectorul agricol. Au fost studiate toate știrile și materialele de presă publicate sau difuzate în fiecare zi de marți din lunile de vară (iunie-august). Am urmărit în special modul în care instituțiile de presă au acoperit problema, pe dimensiunile: constatări, cauze, consecințe, dar și soluții.

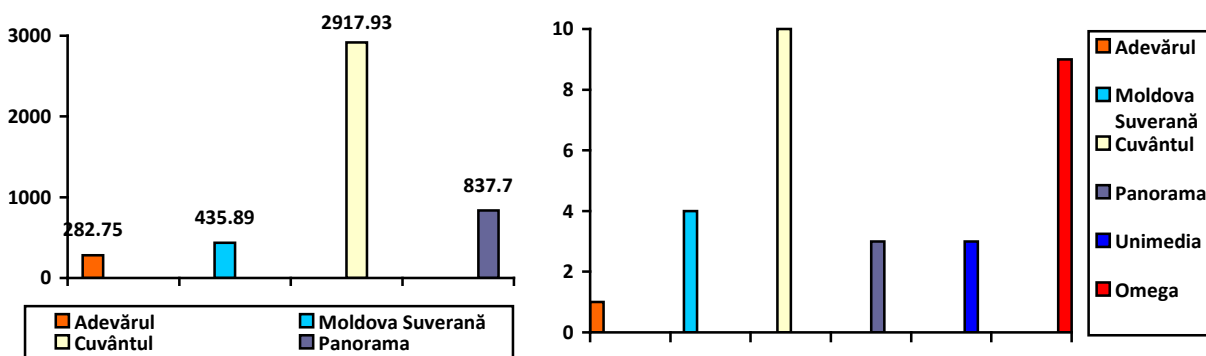
Au fost supuse monitorizării relatările difuzate la principalele buletine de știri de la cele mai importante trei posturi de televiziune (*Moldova 1*, *Prime TV* și *Pro TV Chișinău*) și cele mai importante trei posturi de radio (*Radio Moldova*, *Europa Liberă* și *Vocea Basarabiei*). Totodată, au fost incluse în studiu trei ziare naționale (*Adevărul Moldova*, *Moldova Suverană* și *Panorama*) și un săptămânal regional (*Cuvântul*, care apare vinerea), dar și două portaluri de știri (*unimedia.md* și *omg.md*). În total, în perioada monitorizată au fost difuzate 61 de materiale, dintre care 30 în presa scrisă și cea on-line și 31 în presa audiovizuală.

ANALIZA GENERALĂ A DATELOR

Presa scrisă și cea on-line Frecvența și suprafața

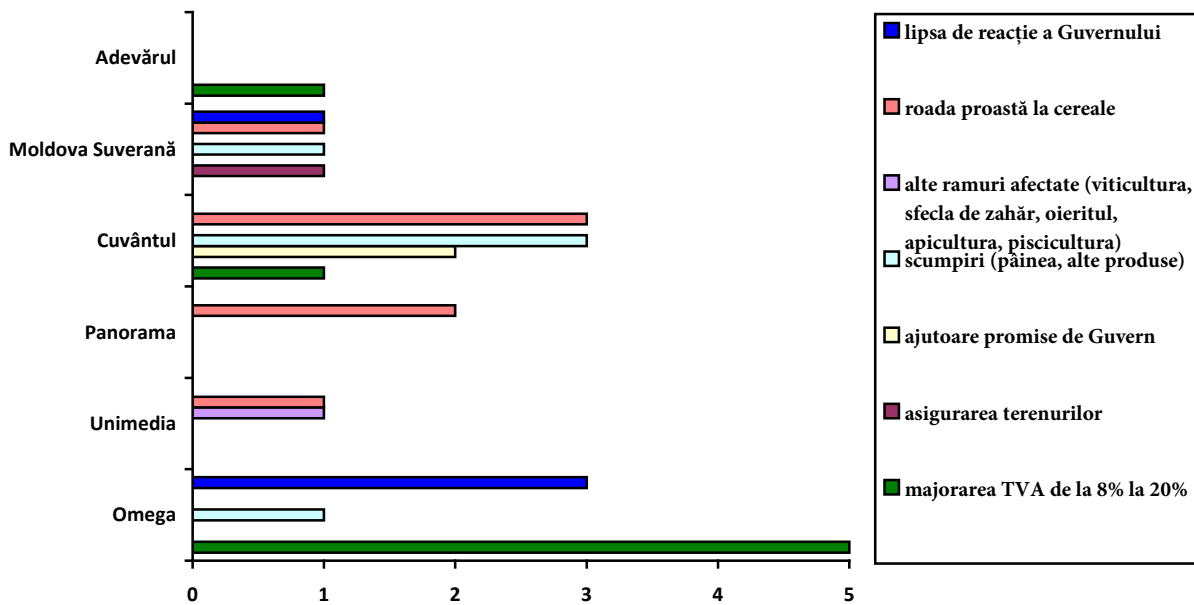
Cele patru ziare supuse monitorizării și cele două portaluri au publicat în total 30 de materiale legate de secetă. Cel mai mult spațiu referitor la acest subiect a rezervat săptămânalul regional *Cuvântul* – 2.917,83 cm², urmat de ziarul *Panorama* – 837,7 cm² (pentru cele trei materiale difuzate). La polul opus s-a clasat cotidianul *Adevărul*, în care a apărut doar un comentariu pe marginea acestei teme și o mențiune într-o relatare informativă, însumând 282,75 cm². Dintre publicațiile on-line, *omg.md* a avut cele mai multe materiale pe această temă (9).

Diagrama 1 și 2: Spațiul (în cm²) acordat secetei și numărul de materiale publicate în perioada monitorizată

Cele mai multe articole publicate de cele șase instituții supuse monitorizării vizează teme precum majorarea TVA pentru produsele agricole de la 8% la 20% (7), „care împreună cu seceta, va pune agricultura pe butuci”, dar și de roada proastă la cereale (7). Tema iminentelor scumpiri a apărut de cinci ori, iar lipsa de reacție a Guvernului de patru ori.

Diagrama 3: Abordarea temelor în presa scrisă și cea on-line

Focalizarea

Aproape jumătate (14 din 30) din materialele publicate au vizat seceta în al doilea rând, în trei cazuri subiectul doar a fost menționat. Iar din cele 14 articole șapte sunt știri difuzate de *Omega*, trei de *Cuvântul* și câte un material, de *Panorama*, *Unimedia*, *Moldova Suverană* și *Adevărul*. În majoritatea cazurilor în care seceta apare subiect ca secundar jurnaliștii au relatat despre protestele fermierilor față de majorarea TVA de la 8% la 20% pentru produsele agricole.

Dacă nu ar fi fost protestele țăranilor și dacă nici Partidul Comuniștilor nu l-ar fi chemat la raport la ședința fracțiunii pe ministrul Agriculturii Vasile Bumacov, poate că Agenția *Omega* nu ne-ar fi informat despre seceta care afectează grav economia țării. Din cele nouă știri difuzate de *omg.md*, doar două au în prim-plan seceta. Spre deosebire de *Omega*, celelalte instituții care au vizat subiectul nostru în al doilea rând au făcut încercări de a analiza situația generală din agricultură (*Adevărul* și *Cuvântul*), au relatat despre asigurările de terenuri (*Moldova Suverană*), despre alte ramuri afectate (*Unimedia*) sau chiar cine a avut de câștigat de pe urma calamității (*Panorama*).

Ierarhizarea

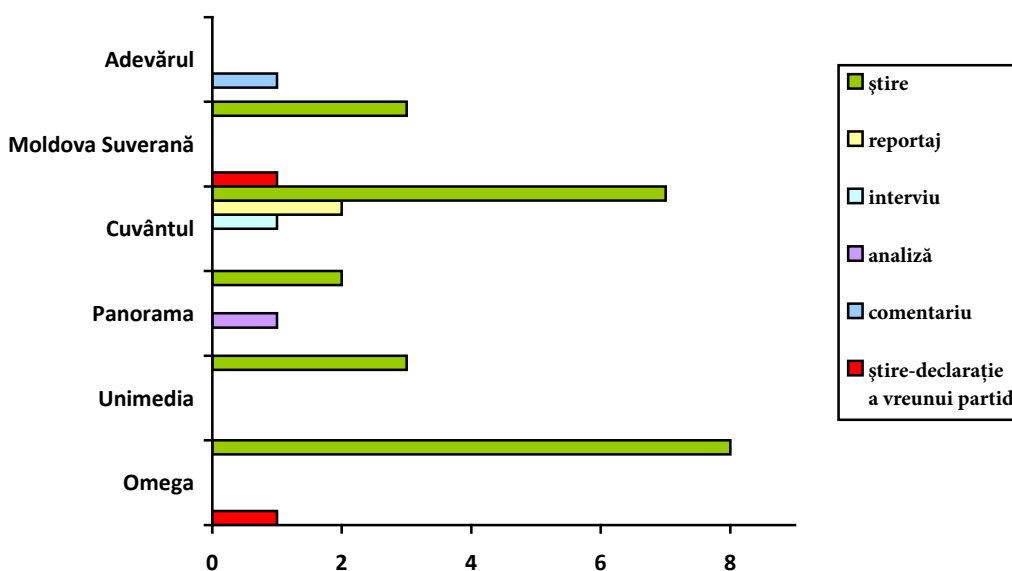
În publicațiile periodice, cele mai multe materiale au fost știri de coloană – *Cuvântul* (7), *Moldova Suverană* (4) și *Panorama* (1). În foarte puține cazuri articolele pe tema analizată au fost cele care țin pagina sau sunt plasate în deschiderea ziarului. *Cuvântul* a avut două deschideri cu poză despre secetă, e adevărat că în una dintre relatări consecințele vremii secetoase au figurat ca subiect secundar, după protestele țăranilor față de politica bugetar-fiscală. În perioada monitorizată, *Cuvântul* a mai inserat un interviu care ținea pagina. Și *Panorama* a ieșit o dată cu subiect de deschidere cu poză, al doilea în ierarhia aceluși număr.

Genul jurnalistic

După gen, majoritatea articolelor pe tema abordată (23) au fost știri, generate de o declarație sau de o constatare. Dacă publicațiile on-line au difuzat numai știri, ziarele au încercat timid să dezghioace problema, apelând la interviuri ori la materiale analitice. Bunăoară, *Panorama* a făcut o analiză a recoltei de grâu și dacă acesta se va scumpi până la toamnă, astfel încât să afecteze prețul pâinii. Jurnaliștii de la *Cuvântul* au realizat un interviu cu unul dintre cei mai de seamă fermieri din zona Orheiului, care a analizat felul în care canicula a afectat diferite ramuri, ce a provocat acest dezastru natural, dar și perspectivele țăranilor pentru anul următor. Și ziarul *Adevărul* a inserat un comentariu despre situația din agricultură.

Totodată, în această perioadă, au fost publicate două știri-declarații ale partidelor politice (nemarcate ca publicitate): declarația Partidului Socialiștilor din 10 iulie, din *Moldova Suverană*, și declarația Partidului Comuniștilor la fel din 10 iulie, de la *Omega*.

Diagrama 4: Genurile jurnalistic abordate de cele șase publicații monitorizate

Tonalitatea reflectării

Guvernul a apărut în presa scrisă și cea on-line de 13 ori în context negativ și de 17 ori în culori neutre. În toate cele nouă știri difuzate de *Omega*, guvernarea a apărut în lumină nefavorabilă. În două cazuri din trei, și *Moldova Suverană* a tratat negativ Executivul. *Cuvântul* a inserat un articol critic la adresa guvernării, în timp ce alte șase au fost neutre. *Adevărul*, de asemenea, a plasat autoritățile centrale, în frunte cu premierul Vlad Filat, în context negativ. Tonul articolelor publicate în *Panorama* și *Unimedia* a fost neutru.

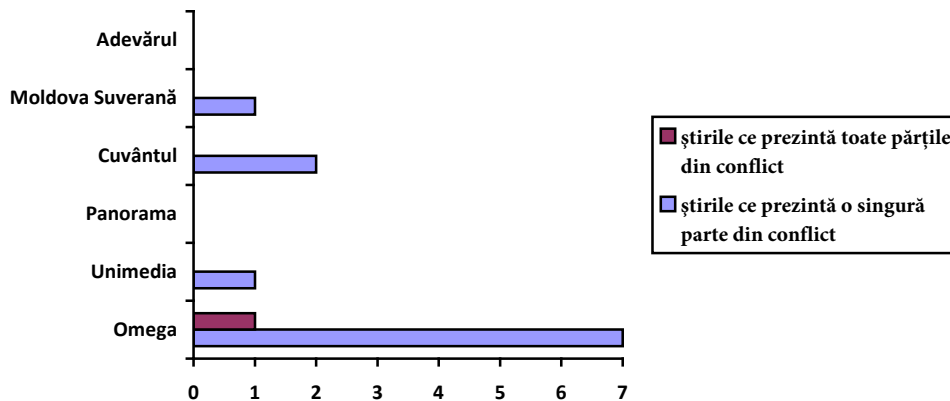
Tipurile de surse și echilibrul lor

În perioada monitorizată ziarele și portalurile au fost zgârcite în citarea surselor. Trei instituții – *Unimedia*, *Moldova Suverană* și *Omega* – au avut doar câte o sursă per material. *Panorama* a avut, în medie, 1,66 surse, iar *Cuvântul* – 2,5 surse. Cât privește subiectele controversate, 12 la număr, doar într-un singur caz a existat o replică la acuzațiile aduse. Într-un alt caz, ziariștii de la *Cuvântul*, în loc să ia reacția autorităților la protestele fermierilor, s-au limitat la preluarea unui citat de la *Unimedia.md* potrivit căruia Filat ar fi calificat protestul ca fiind al milionarilor.

Omg.md este lider la tratarea neprofesionistă a subiectelor. În șapte situații, jurnaliștii de aici au prezentat doar o singură parte, mai exact opinia deputaților Partidului Comuniștilor sau părerea țăranilor revoltați, chiar dacă la ședința de la care relatau exista și cea de-a doua parte. E amuzant faptul că, pe 31 iulie, în ziua protestelor, reporterii *Omega* au făcut trei știri cu video cu același țăran, Gheorghe Răscoală. Ulterior, în titlu și în lead generalizau, informându-ne că producătorii agricoli sunt nemulțumiți. Nici în aceste cazuri autoritățile nu au fost solicitate.

Câte un material controversat, fără a lua o reacție de la cealaltă parte vizată, au avut ziarele *Moldova Suverană* și *Cuvântul*, dar și portalul *Unimedia*. În primul caz, jurnaliștii au publicat o declarație a Partidului Socialiștilor, care abunda în acuzații la adresa Guvernului. Precizăm, această declarație nu era marcată ca publicitate politică. În alt caz, *Unimedia* relatează despre situația de criză din domeniul oieritului, citând reprezentanții asociației de profil, care cer de la autorități luarea unor măsuri urgente. Aceeași reacție a autorităților lipsește și în una din știrile publicate în *Cuvântul* despre iminenta majorare a prețurilor.

Diagrama 5: Cum au fost prezentate materialele controversate pe subiectul secetei în presa scrisă și cea on-line

Poziția autorului și separarea faptelor de opinie

În general, jurnaliștii din presa scrisă și cea on-line sunt comozi și nu s-au implicat prea mult în relatarea fenomenului. Ei s-au rezumat la un citat, cel mult două (a se vedea capitolul *tipurile de surse*), fără a apela la diferite puncte de vedere, pentru a creiona o viziune de ansamblu a problemei.

80% din articolele publicate referitor la subiectul monitorizat au fost descrise neutru, fără ca autorii să își dea cu părerea. În șase cazuri (o dată la *Moldova Suverană* și de cinci ori la *Omega*), jurnaliștii și-au exprimat punctul de vedere în materialele informative, contrar tuturor normelor deontologice. Unul dintre exemplele de subiectivitate și chiar de manipulare este știrea „Министр сельского хозяйства подтверждает, что хлеб может подорожать”, din 10 iulie, de la *Omega*. Ziaristul îl citează pe ministrul agriculturii Vasile Bumacov, care vorbește de majorarea prețului la grâu și care precizează că prețul grâului în costul pâinii e de doar 30%. Acest citat a fost difuzat de mai toată presă. Numai *Omega* ajunge la concluzia că pâinea se va scumpi sau, cum se exprimă reporterul după ce închide citatul oficialului, „...recunoscând astfel că trebuie să ne așteptăm la scumpirea pâinii”.

Articolele din *Panorama*, *Cuvântul* și *Unimedia* au fost nepărtinitoare.

Calitatea limbajului

Cu excepția portalului *Omg.md* și a ziarului *Moldova Suverană*, instituțiile media respectă normele deontologice și au un limbaj acceptabil. Cele două publicații folosesc un limbaj defectuos, care aduce atingere demnității oamenilor despre care se scrie.

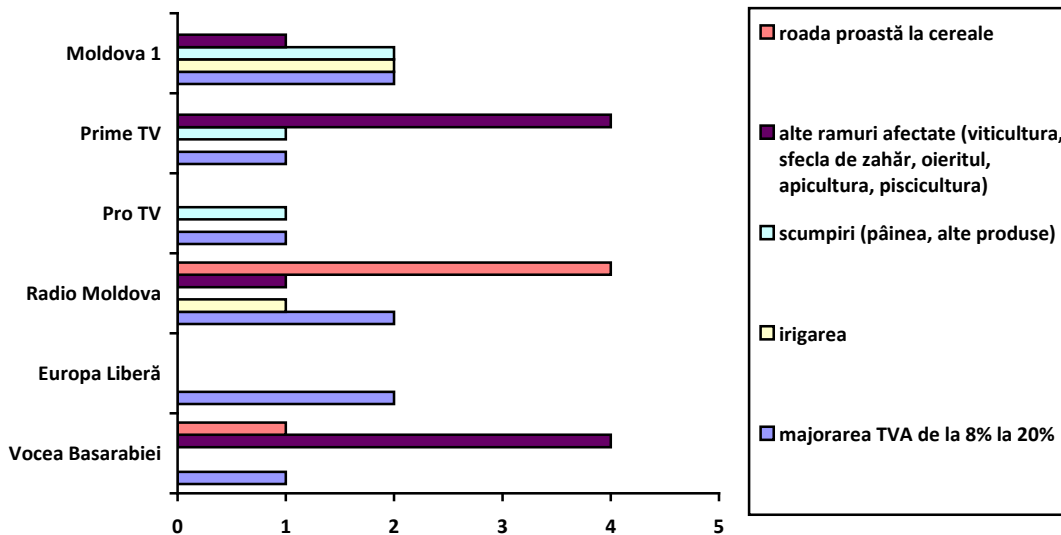
Presa audiovizuală

Frecvența și durata

În total, în perioada monitorizată la cele șase posturi de radio și TV au fost difuzate 17 știri, 13 reportaje și un interviu. Cele mai multe materiale au fost difuzate la *Radio Moldova* (8), *Moldova 1* (7), *Prime TV* (6) și *Vocea Basarabiei* (6). Ca durată, cel mai mult spațiu de emisie l-au acordat posturile de radio *Radio Moldova* (23,46 minute), *Europa Liberă* (20,15 minute), *Vocea Basarabiei* (18,13 minute). Dintre posturile de televiziune, pe primul loc la acest capitol se situează *Prime TV* cu materiale de 14,21 minute.

Vedeți în Diagrama 6 principalele teme abordate vizând acest subiect. În afară de vremea care a luat-o razna și pârjolul ce s-a abătut asupra regiunii noastre, jurnaliștii n-au căutat alte cauze. Totuși unele instituții nu s-au limitat doar la constatări și consecințe, dar au încercat să găsească și soluții. Este cazul postului public de televiziune care a relatat în două rânduri despre sistemele de irigare, sau cel al postului public de radio care, la fel, a povestit despre irigare, dar a sugerat și accesarea altor fonduri.

Diagrama 6: Temele pe marginea secetei abordate în presa audiovizuală

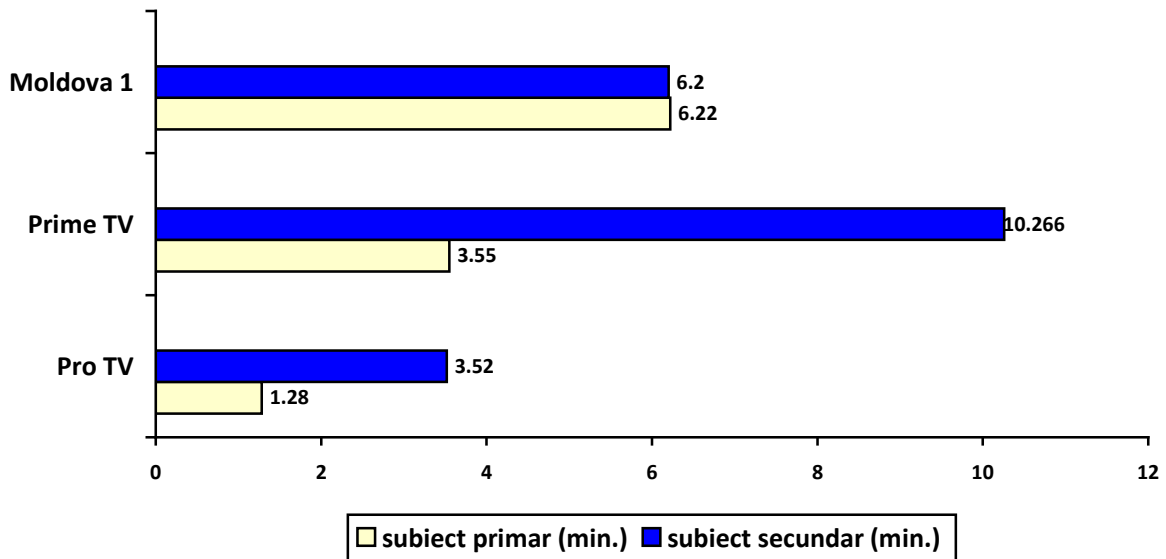
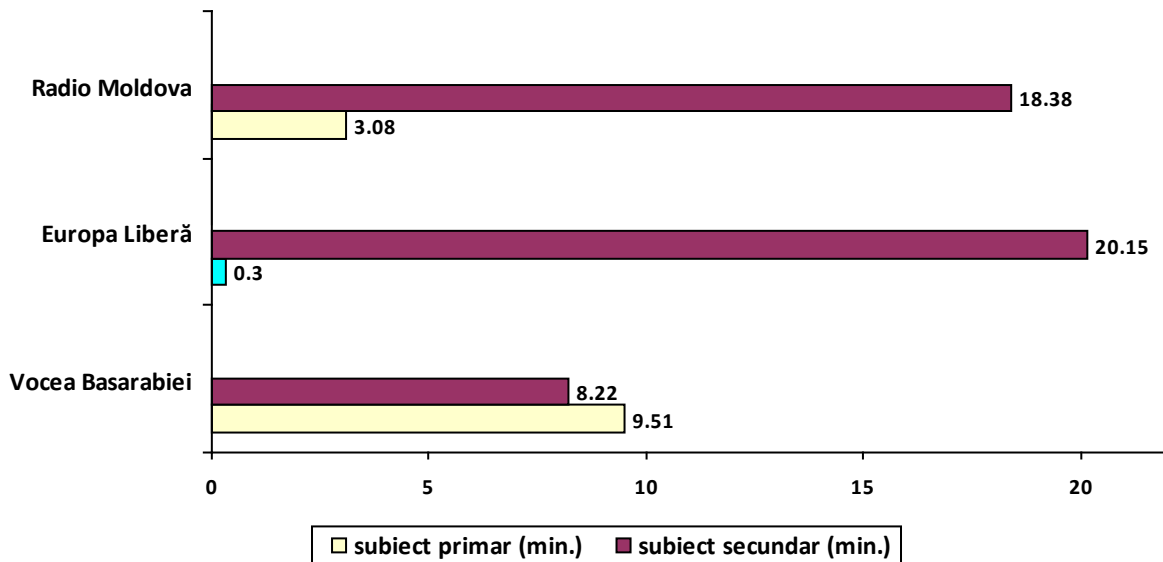

Focalizarea

Cele mai multe materiale difuzate au vizat seceta în al doilea rând. Din totalul știrilor și reportajelor puse pe post în perioada supusă monitorizării, 11 au avut ca subiect principal consecințele vremii secetoase pentru agricultură și aproape dublu, 20 de materiale, au tratat acest subiect în al doilea rând. O singură dată seceta a fost doar menționată.

De cele mai multe ori, calamitatea a apărut în contextul protestelor țăranilor față de politica bugetar-fiscală și față de majorarea TVA în agricultură de la 8% la 20%. Un exemplu elocvent în acest sens este cel de la postul public de radio. Pe data de 31 iulie, când s-au desfășurat în mai multe localități asemenea manifestații, *Radio Moldova* a avut patru reportaje și o declarație-replică de la ministrul de profil. În total, subiectul a durat peste un sfert de oră sau mai mult de jumătate din jurnal.

Diagrama 7 și 8: Durata materialelor difuzate de posturile radio și TV, în funcție de focalizare

Ierarhizarea

În mare parte, seceta nu s-a regăsit în primele trei subiecte ale jurnalelor de știri. O singură dată jurnaliștii de la *Moldova 1* au deschis jurnalul cu consecințele calamității pentru sectorul agricol. În alte două cazuri, reportajele difuzate la postul public de televiziune au fost ierarhizate pe locurile doi și trei în buletinele de știri. Și *Radio Moldova* a pus de două ori pe post relatări în deschidere despre secetă. E adevărat că, în unul dintre cazuri, s-a regăsit protestul țăranilor față de majorarea TVA pentru produsele agricole, dar în acea zi și posturile private au ieșit cu prima știre despre același subiect.

Tipurile de surse și tonul

Toate posturile au apelat la diferite categorii de surse, iar tonul a fost în majoritatea cazurilor neutru. Pe lângă fermieri și reprezentanții asociațiilor ce-i reprezintă, au apărut în materialele difuzate oficialii, politicienii din Opoziție, savanții, experții, dar și specialiștii de la Hidrometeo. La prima vedere, niciuna dintre surse nu a fost favorizată. Dar în trei cazuri, două la *Moldova 1* și un caz la *Vocea Basarabiei*, neluând reacția guvernanților, aceste materiale au devenit negative la adresa Guvernului.

Genul și echilibrul surselor

Majoritatea materialelor au fost de informare – știri și reportaje, combinate în câteva cazuri cu vox populi. Presa audiovizuală evită în continuare interviul și analizele cu mai multe voci. Din păcate, deseori jurnaliștii tratează subiectele unilateral. De exemplu, cea mai mare parte din materialele difuzate la *Moldova 1* ne prezintă doar ceea ce cred fermierii despre majorarea TVA, doar ceea ce spune ministrul despre irigare sau doar ceea ce afirmă savanții despre posibilele majorări de prețuri la produsele alimentare. Aceeași situație o observăm și la *Radio Moldova*, și la *Vocea Basarabiei*, unde reporterii se limitează la relatările de la conferințele de presă sau de la anumite ședințe.

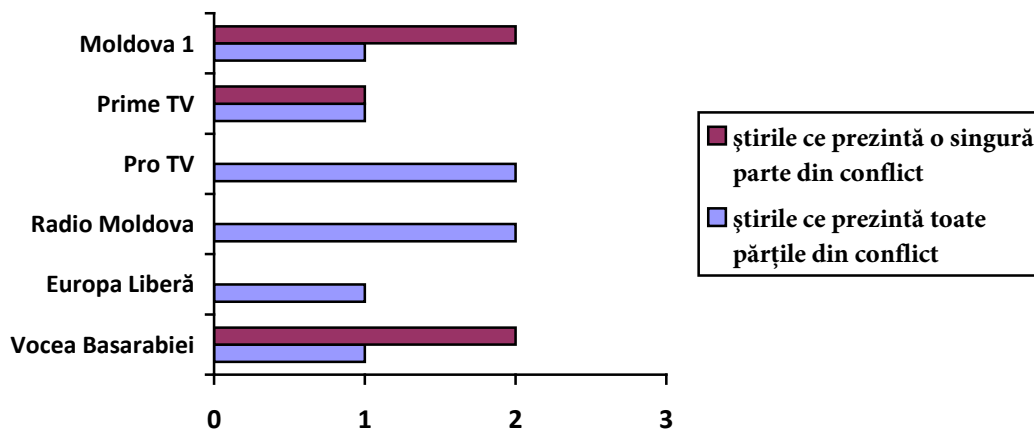
Un tertip interesant este practicat și la postul *Prime TV*. În trei dintre materialele controversate, în care se cerea reacția guvernanților sau cea a șefilor din Agricultură, reporterii ne spun că „ministrul a declarat...”, urmând o parafrază, fără a da cel puțin un sincron cu el. Or, toți jurnaliștii știu că cel mai credibil este atunci când dai voce.

La *Vocea Basarabiei* se întâlnesc și alte practici. Aici găsim o replică falsă. Când țăranii cer mai multe de la autorități sau sunt împotriva a ceva, așa-zisa replică, la fel o parafrază („anterior ministrul a spus că...”), se referă la cu totul altceva. La această instituție media s-a dat pe post un material dezechilibrat, cu un expert cu o tonalitate progubernamentală, care, pe deasupra, acuza președinții asociațiilor de fermieri. Evident, nu s-a luat replica nici în acest ultim caz.

La *Radio Moldova*, dezechilibrul surselor este evident în durata sincroanelor. După un calup de 13,36 de minute de reportaje din țară cu multe acuzații, urmează o replică a autorităților de numai 1,40 minute.

Pro TV și *Europa Liberă* au prezentat evenimentele echilibrat.

Diagrama 9: Cum au fost prezentate materialele controversate pe subiectul secetei în presa audiovizuală

Separarea faptelor de opinie

Posturile TV și radio au respectat principiul separării faptelor de opinii în toate materialele difuzate în perioada monitorizată.

Limbajul jurnalistic

Toate posturile radio și TV au utilizat un limbaj acceptabil în materialele lor, neadmițând etichetări și termeni peiorativi.

CONCLUZII

- Majoritatea instituțiilor monitorizate au reflectat preponderent următoarele teme:
 - a. recolta slabă de cereale,
 - b. alte ramuri conexe afectate (bunăoară, oieritul, din cauza lipsei de furaje, sau apicultura, întrucât și albinele au rămas fără miere pentru perioada de iarnă),
 - c. iminentele scumpiri ale pâinii și ale altor produse alimentare și
 - d. protestele fermierilor față de politica fiscală a statului, ce prevede majorarea TVA de la 8% la 20% pentru produsele agricole;
- Doar o treime din relatările din presa audiovizuală au vizat direct seceta și numai jumătate din articolele apărute în presa scrisă și cea on-line au avut ca subiect principal consecințele calamității pentru sectorul agricol. Pentru o țară preponderent agrară era cazul să avem mai multe analize și dezbateri pe marginea acestui subiect, care să conțină și soluții pentru ieșirea din impas;
- Exceptând majorarea TVA și modificarea politicii bugetar-fiscale, majoritatea subiectelor pe această temă au vizat administrația publică centrală. Astfel, în această perioadă, membrii Guvernului sau reprezentanții autorităților centrale au fost menționați de 17 ori, spre deosebire de țărani, experți, savanți, care, toți la un loc, au fost citați de 15 ori.
- Există prea multe instituții de presă în țară care se documentează și relatează evenimentele dintr-o singură sursă. Este regretabil că jurnaliștii încalcă principiul echilibrului surselor mai ales atunci când difuzează subiecte controversate. 9 din 16 astfel de materiale au fost tratate unilateral;
- În cele mai multe situații, reporterii sunt comozi și nu dezvoltă subiectul pe care îl află dintr-un comunicat de presă, de la o conferință sau o ședință oarecare de la Parlament, limitându-se doar la mediatizarea declarațiilor;
- Știrile au constituit 65% din materiale difuzate, iar un sfert au fost reportaje. În foarte puține cazuri, jurnaliștii au oferit mai mult decât constatări și declarații;
- În perioada supusă monitorizării, au fost publicate doar o analiză, două interviuri și un comentariu la temă. Pondere mică a materialelor analitice și a interviurilor, dar și lipsa investigațiilor, denotă o neimplicare a ziariștilor.

RECOMANDĂRI

- Jurnaliștii nu trebuie să uite că activitatea lor presupune și responsabilitate socială. Iată de ce, atunci când se documentează și informează publicul, ei trebuie să se implice mai mult și să prezinte nu doar o declarație auzită undeva, ci s-o dezvolte;
- Ziariștii, conform normelor deontologice, sunt obligați să prezinte subiectele citând mai multe surse, din tabere diferite. De asemenea, reporterii trebuie să apeleze la unghiuri de abordare diferite. În cazul secetei, puteau veni și cu soluții, ceea ce s-a întâmplat foarte rar;
- Managerii redacțiilor nu trebuie să uite că Republica Moldova este o țară agrară, respectiv temele de interes sporit pentru majoritatea populației urmează a fi reflectate corespunzător. Ar fi de dorit ca subiectele ce vizează acest domeniu să se regăsească și în prima parte a jurnalelor, dar și pe primele pagini ale ziarelor;
- Redactorii și editorii trebuie să promoveze genurile analitice, interviurile și investigațiile, pentru ca anumite probleme, de genul secetei, să fie mai bine cunoscute publicului larg. Ar putea formula un regulament intern în acest sens;
- Totodată, șefii de redacție nu trebuie să mai admită publicarea sau difuzarea materiale dintr-o singură sursă;
- *Moldova Suverană* și *Omega* ar fi bine să renunțe la limbajul defectuos și la etichetări. De asemenea, cele două redacții trebuie să marcheze materialele publicitare venite de la partidele politice.

Anexă

Metodologia de monitorizare

Scopul proiectului: monitorizarea mass-media și informarea publicului despre modul în careau reflectat instituțiile de presă seceta severă ce a afectat sectorul agricol al Republicii Moldova.

Monitorizarea urmărește următoarele obiective:

- analiza mediatizării de către mass-media națională a subiectului secetei;
- analiza acestui eveniment prin prisma relevanței surselor, frecvența apariției materialelor, limbajul, elementele multimedia folosite în materialele respective etc;
- elaborarea concluziilor și recomandărilor din perspectiva normelor etice și a profesionalismului în mass-media.

Perioada de monitorizare: fiecare zi de marți din lunile iunie-august 2012

Criteriile de selecție a instituțiilor mass-media

- ✓ Aria de acoperire – național, regional;
- ✓ Forma de proprietate – public, privat;
- ✓ Limba de difuzare – română, rusă.

Analiza materialelor în funcție de:

Frecvență și volum:

- Presa audiovizuală: minute;
- Presa scrisă: cm2, incluzând și pozele.

Ierarhizare:

- Presa audiovizuală: prima știre, a doua, a treia etc.;
- Presa scrisă: material de deschidere; material ce ține pagina sau unul secundar, știri pe scurt.

Gen: știre, interviu, vox populi, articol de investigație, analiză, editorial/ comentariu.

Ton: neutru, pozitiv, negativ.

Tipuri de surse: autorități, experți, surse implicate sau martori, surse anonime.

Echilibrul surselor: câte surse au fost abordate, în cazul în care este o situație conflictuală.

Separarea faptelor de opinii:

- Autorul a descris obiectiv materialul, fără a-și expune opinia personală despre acest eveniment.
- A relatat făcând judecăți de valoare.

Limbajul jurnalistic: Vom analiza calitatea limbajului utilizat, dacă sunt folosiți termeni peiorativi și etichetări.

Implicarea jurnalistului în relatarea fenomenului:

Relatarea doar a unor date sau citate oficiale;

Abordare din mai multe puncte de vedere, cu citarea mai multor surse, cât mai diverse.

Surse

Fotografie copertă:

<http://www.flickr.com/photos/22746515@N02/3487433937/>